

Besættelsen

Tyske soldaters afrejse til Østfronten fra Ribe

Af Flemming Christensen

Der var fyldt på vejen langs jernbanen fra Seminarievej til banegården og på markedspladsen af tysk krigsmateriel, der sammen med de tyske tropper havde opholdt sig på rekreation i Danmark. De skulle sendes til Østfronten, det var ikke noget ualmindeligt, det skete med mellemrum. Det var ikke et spærret område, selv om det var bevogtet, i hvert fald kunne vi børn bevæge os uhindret mellem materiellet.

På markedspladsen stod adskillige tyske biler og andet materiel. Da der tilsyneladende ingen var, der interesserede sig for mig, kiggede jeg ind i de biler, jeg kom forbi. I en tysk ambulance lå der på førersædet en pistol i et læderhylster. Jeg vidste, hvad en pistol var, og hvad den skulle bruges til, men jeg havde aldrig før set en rigtig pistol. Det var for stor en fristelse, tænk sig at komme til at eje sådan en. Da der ikke var nogen at se, tog jeg den og gemte den under trøjen.

På den tid havde vi den opfattelse, at overfor tyskerne gjaldt der ikke de samme regler som for andre, dem måtte man godt skade. Det var et gement tyveri jeg gjorde, men sådan opfattede jeg det ikke. Jeg har ofte tænkt på, hvilken straf den menige soldat fik, fordi han efterlod sin pistol uden opsyn og mistede den. Nu stod jeg der med en stjå-

len pistol oppe under trøjen. Jeg vidste, at det ville være risikabelt at skulle krydse markedspladsen med risiko for at blive stoppet, mon ikke en vagt ville lægge mærke til, at jeg skjulte noget under min bluse.

Langs med markedspladsen var der hække ind til de husene. Jeg turde ikke forlade pladsen med pistolen, så jeg gemte den i hækken, med den risiko for at nogen ville finde den. Jeg ville så hente den, når tyskerne havde forladt byen.

Nu følte jeg en lettelse, jeg var kommet af med pistolen og kunne uhindret fortsætte med at undersøge og kigge på alle de mange ukendte militære ting, selv daglige ting som rugbrød lå der i et stort bjerg, der kunne forsyne hele byen med brød. Pludselig blev jeg råbt an af en tysk soldat, jeg blev stiv af skræk. Var det en, der havde set mig? Soldaten der havde råbt efter mig gjorde det med fagter begribeligt, at han gerne ville have nogle æg. Han spurgte, om jeg ville købe nogle til ham, jeg blev så lettet over, at det kun var det, han var ude på, at jeg sagde ja. Jeg gik ned til købmand Mogensen i Saltgade, som vi handlede hos, og købte seks æg. Da jeg kom tilbage og afleverede æggene, var det til en glad soldat, der tog imod dem. Han gav mig to

kroner som belønning, hvilket var mange penge. Han havde jo ikke mere brug for danske penge, dem kunne han ikke købe noget for på Østfronten.

Soldaterne blev ikke transporteret i behagelige passagervogne, men i kreaturvogne, hvor der på gulvet var strøet halm. Her lå de sammen med deres personlige udstyr. Om sommeren kunne det vel gå an, da kunne de holde varmen, men om vinteren var det anderledes, for det var ikke muligt at varme vognene op. Det må have været en streng tur. Efterhånden som der ikke blev brug for soldaterne ved pålæsningen af deres udstyr, opholdt de sig i og omkring de vogne, hvori de skulle transporteres. Der kunne gå adskillige timer, før der var afgang. Nu var det tid for os drenge. Soldaterne ville gerne have brugt deres sidste danske penge, vi gik langs jernbanevognene og tog mod bestillinger til indkøb af madvarer, der kunne holde sig, som ikke var rationeret. Af søde sager foretrak de flødeskumskager og wienbrød. Når vi havde samlet tilstrækkeligt sammen, så var det tid til at skaffe soldaterne det bestilte, men det kom aldrig så vidt, vi kom ikke tilbage, vi købte ingen ting, vi beholdt pengene, som vi selvfølgelig ikke turde vise hjemme.

Når jeg i dag tænker på, hvad vi gjorde dengang, så er jeg fløv over det, men på daværende tidspunkt kunne vi ikke se noget forkert i det vi gjorde. Vi følte det som en selvfølge, vi så ikke soldaterne som individuelle personer, men som anonyme fremmede, der ikke ville os noget godt. Vi forstod ikke, at disse unge soldater måske mod deres vilje var tvunget i krig med livet som indsats. Vi havde ikke behøvet at bedrage

dem, de havde jo ikke direkte del og lod i det nazisterne gjorde, vi kunne have holdt os væk.

Da jeg dagen efter kom tilbage til markedspladsen, fandt jeg pistolen. Den havde fået lov at ligge i fred. Nu skulle jeg have den transporteret hjem. Jeg havde taget min skoletaske med og gemte pistolen under bøgerne. For at komme hjem skulle jeg gå ad Seminarievej, der krydsede jernbanen, her var der ofte opstillet tyske kontrolposter, der kunne finde på at undersøge de forbipasserende og se deres legitimationskort, som alle over 15 år skulle have. Der var heldigvis ikke nogen tyske vagter ved jernbaneoverskæringen, jeg kom uhindret hjem til Drost Pedersvej nr. 11, hvor jeg boede i et af rækkehusene.

Det var ualmindeligt letsindigt af en 11-12 årige dreng, der i sin uvidenhed begyndte at eksperimentere med et dødsensfarligt skydevåben. Der hvor nu Valdemar-skolen ligger, var der under krigen en stor nedlagt sandgrav, hvor vi kunne udfolde os uden restriktioner. Den blev brugt som oplagsplads for nogle af kommunens stor cementrør, der blev anvendt til kloaker.

Jeg havde anbragt mig i et af de store rør, her sad jeg og undersøgte pistolen, vendte og drejede den uden at finde ud af, hvordan den virkede. Omsider tog jeg mod til mig og trykkede på aftrækkeren, uden at der skete noget. Jeg fandt ud af at tage magasinet ud, der var fyldt med patroner, jeg satte det tilbage. Ved en tilfældighed tog jeg det, der kaldes et ladegreb, jeg fattede ikke, at jeg på den måde fik patronerne op i det tomme kammer på pistolen. Jeg trykkede af, og der lød et kæmpe brag, nu måtte kammeret

være tomt, så jeg trykkede igen med samme resultat endnu et brag, hvormed jeg begyndte at blive lidt panikslagen, lagde pistolen fra mig og sad og gloede på den. Da jeg havde fået tænkt mig om, gik det op for mig, at der automatisk kom en ny patron op fra magasinet, når man havde skudt. Jeg var nu klar over, at der måtte være en patron i kammeret. Jeg vidste, at der var noget, der hed en sikring, den fik jeg aktiveret. Så længe den var slået til, kunne den ikke skyde.

Jeg havde nu fundet ud af, hvordan en pistol skulle betjenes, nu var spørgsmålet blot, hvad jeg skulle stille op med den? Jeg kunne tage den med hjem og gemme den, så min far ikke kunne finde den. I kælderens opbevarede vi vores brændsel i et stort rum. På den tid var brændslet tørv, som min far selv havde gravet op i et stykke lejet mosejord. Når tørvene var tørre, lejede han en hestevogn og kørte de mange læs tørv hjem til vinterbrug. Jeg kunne jo gemme pistolen bagerst i rummet under tørvene. Der ville gå mange måneder, før vi nåede ind til den, så måtte jeg til den tid finde på et andet sted.

Spørgsmålet var, om det var et godt gemmested, jeg havde dårlig erfaring med at gemme noget bag tørvene.

Ved en tidligere lejlighed, hvor soldaterne ligeledes var blevet flyttet til Østfronten, havde jeg fået fat i en tysk stålhjelm. Den hang på den sidste vogn i kolonnen, der var en hestevogn. Vagten gik op og ned mellem rækker af vogne. Da han vendte ryggen til og var længst væk, for jeg over og fik spændt hjelmen af. Jeg gemte den i en lille lund, der lå til højre for stien, der gik ud til Pugaardsminde. Dagen efter hentede jeg den, malede den sort og var vældig stolt af,

hvad jeg havde fået fat i, indtil min far fandt den mellem tørvene. Jeg fik ikke skæld ud, fordi jeg havde stjålet hjelmen, men fordi det ville være farligt for andre end mig selv, hvis det blev opdaget. Min far smed den i åen, hvor den nok ligger endnu.

Det var altså ikke et godt sted at gemme pistolen i tørvene, så ville min far finde den. Hvad han ville sige og gøre, det var vel for mig grund nok til at finde et andet sted. Jeg havde ikke det i tankerne, at det at være i besiddelse af våben kunne betyde deportation til Tyskland, eller det der var endnu værre. Hvis den skulle blive fundet af uvedkommende, ville det nok være svært at overbevise dem om, at det var en 11-12 årig, der havde taget den og ikke min far.

Jeg gravede et hul under et af de store kloakrør og pakkede pistolen ind i en gammel regnfrakke, hvor den kunne ligge godt og tørt. Jeg havde den fremme et par gange, indtil der ikke var flere patroner tilbage. Jeg havde nok ikke haft trang til at prale af, hvad jeg havde gjort. Først efter krigen fortalte jeg om pistolen. En af min fars bekendte, der viste sig at være frihedskæmper, fik pistolen, der var en kaliber Valter 7,65.

Befrielsen

Befrielsen var ventet, om eftermiddagen den 4. maj blev der af boghandleren på Støckens plads udleveret små dannebrogssflag, således at man kunne være parat, når freden kom. Jeg var bydreng om eftermiddagen hos blomsterhandler Ishøj på Mellemdammen. Det var under en af byturene, jeg fik at vide, at man kunne få gratis flag, men da jeg kom for at få et, var der ikke flere.

Om aftenen var jeg i biografen til 7-forestillingen, jeg kan huske, at jeg kom til at sidde ved siden af lektor Johansens søn, en ret kraftig dreng. Da forestillingen sluttede noget før ni, gik jeg direkte hjem, hvor jeg blev modtaget af min mor. Jeg kunne se, at hun var meget glad. Det varede ikke længe, før jeg forstod grunden. Hun fortalte, at der lige var kommet meddelelse om, at tyskerne i Holland, Belgien, Nordtyskland og i Danmark betingelsesløst havde kapituleret til general Montgomery på Lyneborg Hede. Fredens ikrafttræden var næste dag den 5. maj om morgenen klokken otte.

Jeg tog ind til byen, overalt kom folk ud af husene. De der havde været heldige eller selv havde flag, kom viftende og råbende af glæde, alle havde retning mod byen. Pladsen ud for Hotel Dagmar og de tilstødende gader var fyldte med glade mennesker, telefonboksen midt på pladsen blev brugt som talerstol for spontane improviserede taler og opråb.

På et tidspunkt kom en tysk motorcykelpatrulje op gennem Storegade, folk måtte springe for livet. Oppe på hjørnet kørte den skråt over fortovet uden hensyn til alle de glade folk. Deres glæde blev hurtigt ændret. Hvis ikke tyskerne var kørt deres vej, var de blevet hevet af deres motorcykel, og det er ikke godt at vide, hvad der var sket dem. Hvornår jeg kom hjem, husker jeg ikke, men det blev nok sent, for selvfølgelig var vi nogle kammerater, der havde sluttet sig sammen.

Næste dag den 5. mødte jeg som sædvanlig hos gartner Ishøj. Mit første arbejde var altid at tømme askespendene, men jeg fik besked på, at jeg skulle vente med at tømme spendene. Asken blev ellers normalt båret

ned i haven, hvor der var en affaldsplads til aske. Da jeg kom der ned, var askepladsen gravet op, og nogle frihedskæmpere var i færd med at lange pakker op fra hullet. Langt nede i askedyngen havde de begravet et stort lager af håndvåben, der var pakket ind i oliepapir, og våbnene var smurt ind i tyk olie, som de var ved at rense af.

Jeg havde en oplevelse, engang jeg var i Ribe sammen med min ældste søn Jørgen og mit barnebarn Jonas. Vi stod nede ved Mellemdamen og kiggede ned af åen. Der hvor blomsterforretningen havde ligget, var de ved at indrette en restaurant. Langs med huset og åen var der bygget en gangbro ned til en gårdhave. Jeg var nede og se, hvor den gamle askeaffaldsplads havde ligget og fik fortalt indehaveren historien, dagen var netop den 5. maj mange år efter befrielsen.

Hjemmarch tyske soldater 1945.

Alle tyske tropper skulle gå hjem, der var ingen transportmidler til deres rådighed, alle deres køretøjer var blevet konfiskeret, det var forbudt dem at benytte offentlige transportmidler. De anvendte alt der havde hjul til at transportere deres udrustning, barnevognshjul, gamle rustne cykler uden gummi, køretøjer flækket sammen omkring et par hjul, trillebøre og gamle rulleskøjter monteret under en trækasse, alt hvad der overhovedet kunne trille. Nogle soldater kom haltende gennem byen, andre havde om fødderne omviklet klude.

Vi fandt hurtigt ud af, at der var penge i at sælge gamle hjul til de tyske soldater, de havde stadig danske penge, der for dem var ubrugelige, men i vore hænder var brugbare.

Det var glade soldater, selv om de skulle gå hjem, betød det ikke noget. De var i live, de havde overlevet krigen. Det var kun ganske få, der havde deres våben og anden ubrugelig udrustning på sig. Efterhånden som det blev besværligt at slæbe på, og ingen bekymrede sig om, hvor det var blevet af, havde de smidt det fra sig. Ved grænsen blev alle våben, soldaterne havde på sig konfiskeret, de der havde skilt sig af med dem, havde jo lettet deres gang hjem.

Få dage før befrielsen havde man kunnet købe en tysk gasmaske for 10 kroner, men efter 4. maj flød de over alt, sammen med alt mulig anden udrustning.

Det var en utrolig masse tyske soldater, der kom gennem Ribe. Efter ordre fra Montgomery skulle de hjem, undtagen flygtningene, der foreløbigt skulle blive i landet.

Det krævede naturligvis, at der skulle foretages en vis organisation. Soldaterne skulle indlogeres for natten og have et minimum af forplejning.

I Ribe var der omkring 700 tyske soldater, der skulle forlade byen, af dem blev 100 tilbage, de skulle holde lokaler klar til overnatning for de hjemgående tropper nordfra. Af de 700 var 225 indkvarteret på borgerskolen, i skolens drengegård havde der til stadighed opholdt sig omkring 150 soldater.

På Katedralskolen havde der været klædedepot, de 100 der tog sig af arbejdet med depotet, fik ordre på at forlade landet. Fra Stiftsmuseet havde 25 forladt bygningen, og fra Hotel Riberhus rejste 40 sammen med de 50 soldater fra kystvagten, der boede på missionshotellet. Kystvagten var ældre soldater, der siden 1940 holdt vagt ved Kam-

merslusen. På Klubbens Hotel havde der været 220 indkvarteret, efter at englænderne havde fjernet vagten og jaget tyskerne ud, var hotellet frit tilgængeligt. Teknisk skole blev brugt som lazaret, her var de sårede indkvarteret. De tyske flygtninge, der havde været på Hotel Dagmar, blev senere anbragt i flygtningelejre, der var indrettet i Oksbøl og Skallerup.

Tyskernes efterladenskaber.

I alle de af tyskerne beslaglagte bygninger fandtes deres efterladenskaber. Et af de helt store var i den tidligere skovpavillon i plantagen ved Punggårdsminde. Vi drenge havde uhindret adgang til pavillonen de første dage efter befrielsen, vi forsynede os alt efter interesse med forskellige typer sprængstof., patroner til skydevåben, mortergranater, håndgranater, detonatorer, lunter, geværer, maskinpistoler, afstandsmålere, kompas, telefoner, ski, camouflagetøj og meget mere. Det var fantastisk at ingen kom til skade med sprængstoffet og skydevåbnene. Efterhånden fandt man ud af, hvem der havde farlige våben og sprængstoffet. Det blev konfiskeret af politiet.

Efterhånden blev der ryddet op i tyskerne efterladenskaber. De konfiskerede bygninger blev renoverede og givet tilbage til ejerne. Tyskerne havde efterladt en barak ved Kammerslusen, den blev overdraget Ribe Roklub og brugt som veekendhytte. Skolegangen, der havde været henlagt til forskellige lokaliteter i byen, blev igen samlet.

Der blev ikke kun ryddet op på de offentlige steder, tiden kom også til at få samlet alt det farlige materiel sammen, der var havnet

hos de unge. Der hvor der var uvilighed til at aflevere, blev det afhentet af politiet eller frihedskæmperne.

Det var ikke det eneste, der blev afhentet. Natten mellem den 4. og 5. maj begyndte frihedskæmperne, der var forsynede med hemmeligt udarbejdede lister, at arrestere og internere alle medløberne, der havde vist sympati med nazisterne, eller blot med soldaterne. Et vink fra en nabo eller uven kunne bevirke arrestation, selv om vedkommende ikke stod på listen. Et abonnement på det nazistiske blad »Fædrelandet« kunne udløse en internering. Der blev i første omgang ikke skelnet til forseelsens størrelse, betegnelsen landsforræder gjaldt alle, begrebet store og små landsforrædere eksisterede ikke, den skelnen kom først i 1947. da statsadvokat Olafsson udsendte en underhåndsskrivelse til statsadvokaterne. »Det påtænkes at give borgerlige rettigheder tilbage til landssvigerne, der er dømt for mindre graverende overtrædelser, der kan blive tale om tiltalefrafald for de små landssvigere«. Det var en erkendelse af, at der var forskel på forseelserne og de små landsforræderes for hårde domme.

Jeg oplevede den 6. maj ud for Borger-skolens port i Hundegade en grufuld afstraffelse. Der var samlet mange mennesker omkring fire personer. De to holdt en kvinde, mens den tredje var i færd med at klippe håret af hende, hun var skrækslagen og forsøgte at værgе for sig, mens de omkringstående råbte ukvemsord som feltma-

dras, tyskertøs, forræder. En fortvivlet dreng forsøgte at komme hen til sin mor, men blev holdt tilbage fra hende. Det var ikke det eneste eksempel på lyncjustits, men de var heldigvis få.

Vi fik besøg af vores nabos kone, som vi kendte godt. Hun var fortvivlet, de havde hentet hendes mand om morgenen den 5. maj. Han havde ikke fået sin jakke på, og hun var bekymret for hans helbred, derfor bad hun min far, om han ville prøve at aflevere tøjet til manden. Det ville han selvfølgelig, min far fortalte, at han havde fået lov til at udlevere tøjet. De arresterede sad på skamler på gulvet og ventede på at blive afhørt. Genboen kom hjem den næste dag, han havde et tysk navn og var blevet set sammen med en tysk soldat, der viste sig at være et familiemedlem fr Sydslesvig.

Der er blevet sat spørgsmålstegn ved retsopgøret efter besættelsen, det er historiskrivning, der vil blive taget op og revideret i de næste mange år.

Kilder:

1944. Ribe Stiftstidende
Vestkysten 1944. 2.6. 20. 6. 26.7. 10.8. 14.10.
Vestjyden 1944. 2.6. 17.6. 20.6. 26.7. 10.8. 11.9.
Politikkens Danmarkshistorie bind 14.
Internettet
Besættelsestiden i Ræhr- Hansted-Vigsø.
Tyske Flygtninge 1945-1949-

Flemming Christensen, tidligere lærer ved Århus Købmandsskole. Født i Århus 1930. Opvokset i Ribe